

Texte für die

Gastvorlesung am 19.11.2021, 12-14 Uhr, SH 5.106

Prof. em. Dr. Peer E. Sørensen, AU:
Om at læse litteratur

"To Fag Vinduer paa den anden Sal ud til en Gaard i Fiolstræde blev pludselig mørke. De havde haft deres rolige gule Lys ligesom de andre ud mod Gaarden, men saa blev de i et Nu mørke. Det var, som om et Par Øjne havde lukket sig i. For dem var der nu ingen Gaard mere. Men alle de andre Vinduer lyste endnu. Og da Lyset gik ud, blev Rudernes Glas synlige ved lidt Genskær fra Himlen, Mørket laa bagved, et andet Blik syntes at stirre, et blindt Blik som fra Øjne, der er belagt med Hinder."

Fra Johannes V. Jensens roman "Einar Elkær" 1898

ORD I SKUMRINGEN

1) Fostret spænder vingerne på og hopper ud fra tårnet. Den gamle vise - et skrig mellem lamslagne svaler.

Samme stædighed igen og igen, samme ambulance. Det er en kold søndag med snedrys.

2) „Forstår De, det jeg tilbyder i kærligheden er dens - hvad er det nu det hedder . . .“

Ansigter, som har dækket hinanden med kys, passeret hverandre i sporvogne.

3) Bilen standser. Ud stiger Gigol, det levende hundehoved, med sin tallerken under armen. Chaufføren påpeger, at han også skal leve. Hovedet ryster.

(Og hvem skulle i denne forklædning have kendt Lady Mildred, født Slynghoney . . .)

4) Sure haver. Rustne fasaner.

„Der birne vorwerfen, dass die motte draussen ist! Eine zynische kreatur“ smiler Pilgramm (Offswitch & Ojstender Ltd)

Hans luksus er ham vel undt; vi forbigår konsolerne.

På terrassen: de visne blades gravitetiske tango.

5) - Vognen kører ikke længere . . .

- Det regnede hele sommeren, vi sad mest og hørte radio . . .

- Hvor har du dine tanker? Du er langt væk, ikke?

- Og så siger han - du, siger han . . .

6) Derrrière moi mes yeux se sont fermés, la lumière est brulée la nuit décapitée.

Således forbliver liget uidentificeret. Den offentlige anklager er i svømmehallen, Miss Linck uddeler bibler i forstadens maisons de tolérance.

7) Errungenschaft.

Skumring, umærkeligt.

I baggrunden tårnet. Igen og igen.

Ivan Malinowski

Errungenschaft.
Skumring, umærkeligt.
I baggrunden tårnet. Igen og igen.

Digtet indlægges

Generelt kan digtet betegnes som et forsøg på i en sekvens af billeder, replikker og citater at fastholde det stivnede, sindssyge, isolerede, færdiglevede i kulturen: errungenschaft — og ordets ekko, som i et stort, tomt rum. Det tilstræber en syntese af visse erfaringer fra surrealistene (ikke mindst Chirico), Eliot og andre.

Tårnet er det i Ulm, skrædderens eksperiment brugt som billede på tilværelsen (der som bekendt har dødelig udgang)

Gigol-episoden hentyder til nogle oprørende, obskøne, i forhold til selve livet blasfemiske forsøg foretaget i vinteren 1957—58 af sovjetiske videnskabsmænd, hvem det blandt andet lykkedes at holde et afskåret hundehoved »levende« på en tallerken i seks fimer (det kunne endog »spise«) Gigol er et rumænsk fornavn, brugt her på grund af dets seksuelle associationsaura og kløvnagtige klang. Parantesens spørgsmål kan skyldes en oplysning om, at »de nævnte operationer kan gennemføres på mennesker i den nærmeste fremtid« men kun under særlige forhold« — men er først og fremmest rent retorisk, et tomt stilistisk trick; svaret er naturligvis »Nej, vel!«

Første halvdel af den tyske replik er nonsens med bismag af overklasseprivilegier; anden halvdel er et inaktivt jeg engang hørte anvendt i en politisk sammenhæng af en international kapitalist. Offswitch = Aushwitz, Ojslender (Ausländer) = et faktisk, polsk-jødisk navn. Episodens tyske og jødiske islæt skal dels vække forestillingen om noget centralt europæisk, dels indicere kapitalismens herre/offer-forhold.

»Vognen kører ...« etc.: parallelreplikker fra et hørspiludkast, som forekom mig særlig virkningsfulde i denne forbindelse: den regulerede isolation, skinner der aldrig mødes. For øvrigt er det en erfarer de absurde har udnyttet med virtuositet at de mest hverdagslige replikker løsrævet og blandet kan fremkalde et indtryk af den mest enerhvervende meningsløshed. Hvorfor? Spørgsmålet er alt for omfattende til at kunne besvares her.

Fluoridcitatet står for det fuldstændig uigenkaldelige ved situationen (og dog — poesiens mirakel: aldrig var så dyb en nat i den grad mættet med visheden om lys som i denne vidunderlige strofe!) Liget er skrædderen/fostrets, Miss Linck det til enhver tid manglende led — hvilket er tarveligt, men som sådan ikke utilsigtet.

Errungenschaft — et andet ekko: økseskaft.

Den eneste bevægelse, det eneste tegn på liv, det eneste håb i teksten: springet fra tårnet.

Digtets blodige lemmer

Igger hermed sorteret for læserens blik. Ovenstående faktiske oplysninger har nemlig for tid og evighed berøvet teksten dens formodede poetiske virkning der stod og faldt med, at disse kendsgerninger kun optrådte som foruroligende antydninger og således ikke var i stand til at hindre modtageren i optisk eller fonetisk at opfatte teksten som en komponeret helhed hvis tilblivelsesproces savnede enhver interesse uden for værkstedets fire vægge.

Om afdødes kropshygning og mål i livet følgende mindetord.

Teksten var indtil sin død en collage hovedparten af dens billeder var klippet ud og klæbet sammen igen på en ny måde. Resultatet havde to tøjnetaldende egenskaber. For det første at samtlige dets komponenter, med undtagelse af den udtalte hentydning til flyveforsøget i 1592, stammede fra vore dage, flere af dem ligefrem fra telegrammer, ugeblade, bøger, tilfældige samtaler. For det andet at disse stumper, skønt omspændt af samme ramme (hvid margin) og komponeret i syv strofelignende perioder, dog virkede uforenelige, inkommensurable, ja direkte fjendtlige. De obskøne dyreforsøg ville ikke vide af Fluards lysmættede linjer, bordellerne udelukkede lady'en, den trivielle distraktion skreg mod det fundamentalt tragiske eksistensforsøg. Den eneste balance mellem disse billeder var en terrorbalance. Alle vinkler og kanter var (som på visse af Picassos krigsportrætter) rettet indad, mod hverandre, alle klokker havde uhjælpebig »råk« i økt« Dette kaos søgtes forgæves holdt i skak af nogle melankolsk-idylliske indslag: en gravite-

tisk tango, en fjern regnvejrsommer, noget sørgeligt vrøvl om kærlighed.

Mens livet i blind trods mod de mest indlysende farer stædigt prøver at leve, tenderer disse morderiske modsætninger mod at falde sammen i et kæmpemæssigt bål.

Digtet var en kritik af kapitalismen. Det skildrede levevilkårene i dens sidste fase.

Nekrologen skal slutte med endnu en konstatering:

Digtet sagde ikke et ord om nogen

Dermed antyder jeg ikke, at det i grunden var gemytligt indstillet, tværtimod: jeg sigter til dets eksklusive karakter, til den mærkelige kendsgerning, at der ligesom uden for dets rammer ikke fandtes nogen eller noget som det havde kunnet sige et ondt ord om. Det gav husly til, ja bestod ligefrem af de ting det hadede (og elskede) Immanens er det rigtige ord for dette forhold. Rasede digtet, var det også mod sig selv.

Og uforvarende er vi her måske snublet over noget der kan tjene som en mangelfuld karakteristik af modernismen eller store dele af den.

Evnen til at projicere er et vigtigt led i vort psykiske forsvarsberedskab. Stærke, skræmmende erfaringer objekтивiseres og skydes bort. Den absolutte godheds tordenbrag forvises til fjerne himle, uskyld og renhed placentres trygt i barndommen, nederdrægtigheden fortrinsvis i Krem l — og sådan får hver ting sit sted. Når vi henter en sadist er det en social sikkerhedsforanstaltning, men også en demonstration mod sadismen i os selv. Kunne jeg overhovedet erkende min nabos løgnagtighed, hvis jeg var ærligheden selv? Og hvad kan jeg vide om stencens kulde, hvis jeg selv forbliver varm når jeg berører den?

For at tale om en ting må man være sig sin afstand til den bevidst. Slægtskabet — behageligt eller ubehageligt — ophæver afstand og grænser.

Det modernistiske digt er panisk. Det benytter sig ikke af projektioner. Ud fra den erfaring at alting er samtidig til stede overalt, åbner det sig samtidigt til alle sider.

SYTTEN TAKTER

309 West 57. Gade. Ditta i gråd. Westside-hospitalet.
Haster.

De spærrede næsten for døren
Og stod dør som ved et skafot.
Portørerne anbragte båren
Chaukføren sprang ind bag sit rat.

Og slingrende fløj ambulancen
Langs fortove, rækværker, folk
I gadernes natlige trance
Med lygter som øjne på stilk.

Patientens navn Bartók Béla, ungarsk parlamentsmedlem. Westside-hospitalet. Haster. Perniciøs anæmi.
Modvilligt viger trafikanterne. Husene bøjer sig ikke til jorden. Kun duerne letter, enkeltvis og i flokke, opskremt af lyden.
Ditta græder.

Anæmi? »Kosten skal omfatte rigelig frugt, grønsager, salat, såvel som lever og æggeblomme. For fuldstændig helbredelse er højlands- og havluft gavnlige.« Men Tredje klaverkoncert mangler ikke røde blodlegemer.
Udviklet sensibilitet er samvittighed.

1945. Hiroshima, Nagasaki.
Han lever. Han arbejder. De rækker ham nodepapiret, forsnyder det med taktstrøger, pagimerer det. Der lugter af jod og æter.

Fvigheden er tom tid. Fuld tid svindet som sand mellem fingrene. Sommeren er for længst perfektum. Saranae Lake. Adagio religioso.

Westside-hospitalet. Perniciøs anæmi. Grønsager. Han trodser naturen. Han går imod strømmen. Han kan ikke endnu, han vil ikke. Han er ikke helt færdig. Hr. overlege, hr. præsident, hr. gud — en måned til, bare en uge ...
Jeg mangler jo allegroen ...

Parken og Staden

Nu fyldes Parken af Skygger,
og henad de grusede Stier
der vandrer, mens Fuglene tier,
usynlige Pudderparykker.

Fontænefigurerne gaber
med vandløse Fiskemuler,
og Svanen fortærer de Smuler,
de sidste Søndagsbørn taber.

Naar alle Fodtrin er døde,
da bobler Begæret og Kraften
sødt i den ensomme Aften...
det svundne gaar mig i Møde.

I Ly bag sit smedede Gitter
er Parken skønheds-ladet
som en Susanne i Badet,
og Raadsherrer gaar der og titter.

...Men udenfor i Gaden
er Skønheden styrtet fra Tronen.
Der raser Dæmoner i Staden,
der blæser Sommer-Tyfonen.

Der daler ej Solnedgangs-Roser
paa rødmeende Havfruebryster.
Dér ta'er de antike Lyster
til Takke med hullede Hoser.

Derude der haabes og bæves.
Der iler med rastløse Knokler
de Statuer, som forgæves
søger om deres Sokler.

Variant af denne tekst:

Sophus Claussen: »Parken og Staden« – Eroter og Fauner (1910)

Teksten følger Sophus Claussen: *Djævlerier*, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, Kbh., 1904, pp. 26–27.

Ingeborg Stuckenberg

Til dine Øjnes Aandemusik
i Skumringstimen vi lytted sørgmodig.
Din tavse Mund stod smertelig modig
i Drømmepagt med dit Tungsinds Blik.

Du fulgte med søvngænger-festlige Skridt
en vaad Allé, som var høstafbleget,
med Hjertet stort af fortvivlende meget,
hvoraf der skal huskes saa bitterlig lidt.

Hvor kan en Kvinde med trofast Sir
— skønt selvfortæret af Smerten og Haanen —
bygge sig Slotte i Solen og Maanen
og klippe Stjerner af Guldpapir!

Men du var opfyldt af Klokkespil,
som drog dig fjernt over Hav og Bølge
med deres uhørlige Tonefølge
til Eventyrland, som for dig var til.

I dine Øjnes Aandemusik
det kæmper og haaber, det hvirvler og spøger
som Genfærd fra tusinde Tider og Bøger,
du vilde ej taale, at Livet forgik.

Ej har dine Søstre paa tyve Aar
med Læberne røde af Kys og Løgne —
den Ro i to Uro-store Øjne,
den Straaleglans af usigelig Vaar.

Din Mund var en Gaade med lukkede Segl.
Men Øjnene stirred saa blanke og kolde,
som skulde du dyste med Drager og Trolde
og blive ført bort under Sørøversejl.

Som skulde et Sted paa den sorte Jord,
du vinde den Sandhed, hvorefter vi spejde,
og lykkelig frelse fra Livets Fejde
en Fabelblomst og et gyldent Flor.

... Det greb dig som Skændsel, at Dødens Le
vil fælde hver Drøm, som gøgler og kogler,
og blotte de stakkels blufærdige Knogler,
som Kvinden skjulte med hvileløs Vé.

Naar Blæsten vendte det brogede Løv
til Side fra Træernes øde Skeletter,
du huskede mørke, forglemte Nætter,
hvor dine blodfyldte Savn blev til Støv.

Saa gik du bort. Men den Livets Drik,
du søgte, blev dig til Bærme i Munden.
Vor Ungdoms frimodige Søster forsvunden
og tabt i Taagen dit Tungsindsblik!

Da dine Haandtryk og Spor forgik,
vi saa din Stolthed, som aldrig har sveget.
Der bliver fortvivlende lidt af saa meget:

kun Aandemusik.

Teksten følger Sophus Claussen: *Danske Vers*, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag,
Kbh., 1912, pp. 170–172.

Nairobi 1989

Nat på Hotel Star, gennem lydte vægge
hører jeg en pige, jeg kender, stønne,
som et svar på en eller andens money:
"I'm a black monkey"

På Halmtorvet

Da røres han endnu
Ewald

Utlisløret i min gang og vild og lys som du,
sene, endnu unge nat, du dobbelte veninde,
gik jeg på Halmtorvet – en tå nymåne ku'
anes gennem lak – og over kvarterløftets tinde:
din månes genskin, nat, og i din hvide støj
havde nogen tabt vatpinde, bløde, små tveæggede pile,
og du, torv, med subjekter, nøgne under deres tøj;
dit springvand var kosmetisk hvile –
privat begær holdt jeg ud i dig, du offentlige rum.
En duft af byfornyet klematis.
En anonyms "hvor meget" gjorde mig stum.
Fortovet sank og stank af andres pis.
Så fangede, ved foden af den lilla klematis,
oplyst af gadelygter, et brugt kondom mit blik.
Så ser jeg mig selv se mig selv som hende, hvis
krop kunden satte pris på med sin anonyme pik.
Så går jeg videre, tænker, kunde, født af nogen, du
betyder meget for mig – han
er det ord, jeg, i tredje person,
bruger om min elskede, min søn, min far og dig

Mette Moestrup
Kingsize

Ja jeg har fundet den — den boer allene,
 I Christnes Bryst hos Viisdom og hos Dyd —
 Men det, min Jersing, der hvor Luer brænde
 Som Himlen selv, som Dyd og Elskov tænde —
 Der finder du — der øyner min Camoene ³
 Et Svælg og hvilket bundløst Svælg af Fryd —
 Alt lyser Hymens Fakkel høyt til Glæde
 Og Amor følget med sin gyldne Piiil.
 Alt møder Himlen dig — See den udbreder
 Sin rige Gave Mallings Yndigheder — ¹⁰
 Alt knytter den Lyksaligheders Kjæde
 Som Godhed selv besegler med et Smil. —
 Alt svarer Glædens Chor — en sneehvid Skare
 Af unge Dyder — Elskov rødmende
 Og Ømhed smillende med Mødres Mine — ¹⁵
 Den stolte Troeskab — haushlighed, som trener
 Forsigtig frem — Og Fromhed — alle svare
 Og kalde Jersing den lyksaligste! —
 Og svar og du! — som zitterer i min Læbe
 Natur! — || Men Lyst — Men Blødets søde Magt — ^{52^r}
 Har qualt min Stemme med Lyksaligheder
 O Muse syng da du din troe Veyleder! —
 Ven, Broder, Lærere! men Taarer stræbe,
 At sige meer end al min Sang har sagt —
 Og broderlige Taarer skal anraabe ²⁵
 Den Gud som gav dig din Lyksalighed, —
 Om --- og hvorom — Hvad kan min Sang begjære
 Til den Lyksalige? — Guld eller Ære —
 Ney Jersing — Thi det beste du kan haabe ³⁰
 Er, at den Lyst du har, maae vare ved

FRAGMENT

INDHYLLET i mig Selv og taus og Mørk som du ^{53^r}
 Guddommelige Nat o Yongs Veninde
 Gik jeg ved Lethes Brød — en taare stoed endnu ³⁵
 uføelt — og Kold og glemmende at rinde

5 taus var du Natt og Mørk og bag dit tykke Slør
 Saae jeg kun Siælden røde Stierner spille
 og du o Vand, hvor i det forbigangne dør
 Dit matte Skin forhøvede det stille —
 10 alt knælte ieg ved Dig du dødelige Brød
 10 Alt smiilede Cypressernes Dryader
 11 Alt var min Læbe vaad og alt falt Dækket need
 Vor Jord forsvant bag skinnende Monader
 Da kom en venlig Røst bag ved Cypresserne
 10 igiennem Natten, naaede sang mit Øre
 O for en liden tiid bliv glemt forglemmelse
 thi her er noget som jeg først maa høre
 Piloten — Søens Søn, naar han halv kold og Stiv
 er følesløs og døv mod Venners Taarer
 15 Da røres han endnu og gisper efter Liv,
 Ved den bekiendte Lyd af Seil og aarer

VERS

MIN Bendsen naar Engjernes Ild
 Mopvarmer og smelter dit Bryst
 naar Sandsen og Tanken er vild
 og Siælen forgaaer i sin Lyst
 Naar Venus gjør følelsen Varm
 da send fra den snee hvide arm
 et smagende smil til din Ven —
 og Glem ham fortryllet igjen ²⁵

FRAGMENT

Sentiments de Jean Ewald.

LE sage ne cherche pas les vrais amis, mais il
 Les trouve. —
 30 Les sots trouvent d'avantage; parce qu'ils ont
 plusieurs des egaux et des semblables —
 Pour pousser sa fortune on doit etre ou paroître
 sot —

Johannes Ewald